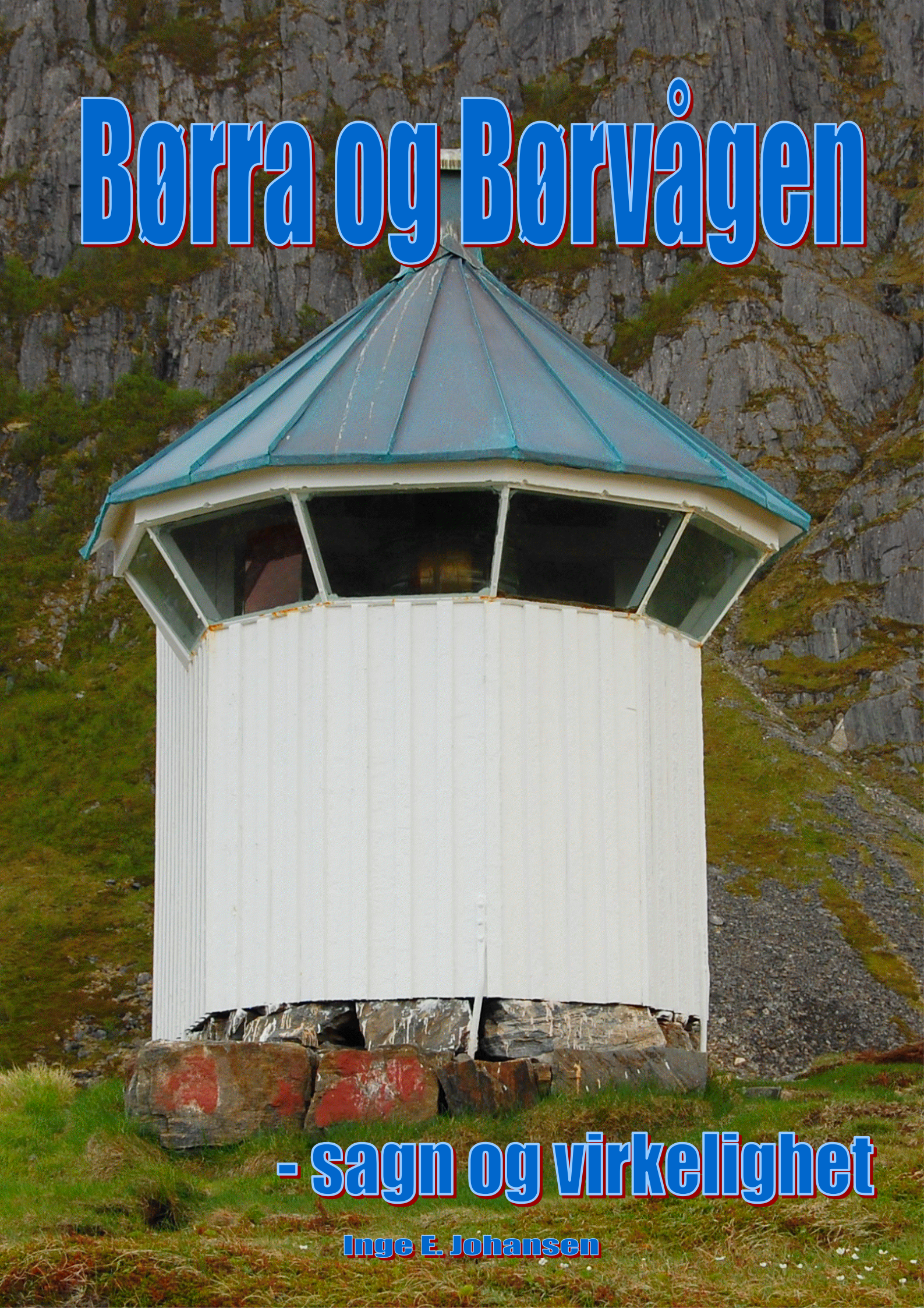

Børra og Børvågen

A small, white, octagonal wooden chapel with a green copper roof stands on a rocky, moss-covered hillside. The chapel has a simple design with a flat roof and a small window. The background is a steep, grey rock face with patches of green moss and lichen. The foreground is a grassy slope with some rocks.

- sagn og virkelighet

Inge E. Johansen

Børra og Børvågen – sagn og virkelighet

Av Inge Eberg Johansen

Forord

Kunnskapen om Børra og Børvågen blir borte med årene. Derfor er det nødvendig og nyttig at dette heftet ble laget. Børra er et samisk navn for fjell som heller til begge sider. Dette er særlig tydelig fra nord. Men ned fra Børtinden stuper fjellet rett i havet og båra vasket etter føttene på folk. Det ble farlig å ferdes både på hav og land med forlis og ulykker. Denne utryggheten skapte gjetninger om skjulte krefter som draug og spøkelser. Børvågen er full av historier som forklarer det uforståelige.

Historien har også lange røtter. Ute på Hamnneset er det fast liggeplass for kobbe, sandgrunn å stikke fisk på, fuglevær og mye skjell. Her fant folk livsgrunnlag heilt fra steinalderen av. Seinere ble Børvågen fiskevær med tre fiskebruk, butikk og buer. Sjøsamene rodde også ut fra Børvågen, andre samer holdt rein her. Begge disse virksomheter skaper bakgrunn for naturfolkets tru på å gi/ofre noe til maktene for å lykkes. Bukkekjerka og Sølvhella viser at denne trua var levende.

Vegen fører oss framover, historien går bakover. Nå kan vi knytte disse elementene sammen til en felles verdi for framtida.

Børvågen

Børvågen er ikke matrikelgård. Derfor er det vanskelig å finne skriftlige kilder som gir opplysninger om plassen. Men ord som Veussan er, i følge Finn Myrvang, en eldgammel fiskeplass. Vi har det samme navnet nært Gisløy. Dette forteller om sentrale fiskeområder, og begge har kort utror, noe som var viktig for de første fiskerne våre. Hamnneset og Nordhamna er gamle navn knyttet til fiske. I nordavind kunne en fiske i Børvågleia i ly av Veusskjæran og på synnavind nordfor skjæran i Nordleia. Begge nært land og gode fiskplasser.

Utsikt nordover fra Børhella

Gunleik Antonsen, Nordmela, født i 1903, er en av mine kilder. Han undret seg over hvem som var først her i Børvågen. Steinalderfolket levde mye av skjell som de samlet på grunne områder og stakk fisk i slike viker. I Børvågen var det ypperlig forhold for matsanking i disse

langgrunne vikene. En skjermende skjærgård ga egg og fugl i tillegg. Her er også en gammel liggeplass for kobbe tett utfor Hamnneset, og kobbe var svært viktig fangstedyr fram til under siste krig. Det ga kjøtt, spekk og skinn. Tore Hund hadde egen kobbeveide heilt nord til Sørøya, og Hårek på Tjøtta ble drept pga. krangel om retten til kobbeveide. Så seint som i 1947 dreiv helgelendinger fast kobbejakt på Hadseløya. Det var vanlig at folk fra Nøss skaut kobbe i Børvågen heilt fram til vår tid. Stokkura forteller om gammel stokkfangst etter oter. Kornelius Jakobsen satte oterjern under ei helle der oteren gikk opp i ura. Børvågvatnet var fiskerikt, og på myrene voks molta. Børvågen ble tidlig snøbar om våren. Det kan være grunnen til at en mann fra Nordmela dreiv med utgangersauer der. Laurits Elliassen, født i 1871, bodde ei tid i Børvågen, han dreiv som tømmermann. De gamle fiskeværene lå ofte nært sikre vasskilder, det ser en i Lofoten og andre plasser. Båtene kunne en drage opp, vatn måtte en hente der det var. Børvågbekken var ei slik sikker vasskilde.

Berggrunnen

Berggrunnen i området er grunnfjell med grunngranitt, som hører til det eldste fjellet, 600 millioner år. Spesielle formasjoner i fjellet som kan oppleves i området er Bukkekjerka, jettegrytene, Kjelen, ei hule, og Ressesporan.

Husmenn

Johan Borgos skriver i bygdeboka om en husmannsplass i Børvågen som da hadde fast bosetting rundt 1750. Fisket tok seg opp, og en Peder Andersen og kona hans kom antakelig dit omkring 1751, mulig de kom fra Øksnes. Etter skattelistene klarte de seg bedre enn flertallet av husmenn. I 1759 er siste året skattelistene nevner de. Det er mulig Børvågen hadde husmenn etter 1763 for da var det godt fiske. Det siste husmannsparet på 1700-tallet er Paul Pedersen Øvrejord og Karen Henriksdatter, par i 1771. De ga snart opp i Børvågen og flytta til Andenes. Det kan ha bodd folk der resten av 1700-tallet, men kildene gir ingen opplysninger om det. I sjølve Børvågen er det kun Kuforet og Slåtterøya der det er noe gras, men atte i dalen er det gode graslier. Folk skar ris og samla tang. Ei kone fra Nordmela henta ris i Kinnfjellet. Ho fant et tau å surre riset fast i, men kom seg ikke laus. Det viste seg seinere at noen hadde hengt seg i det tauet. Nordetter mot Nordmela var det husmenn i Litjeland, Leirvika og andre plasser. Disse husmannsplassene lå under Nordmela. De første tiårene av 1800-tallet lå Børvågen sannsynligvis folketom. I de harde år før 1815 minka folketallet sterkt og fisket var dårlig.

Samisk virksomhet

Ei skriftlige kilde vi har om Børvågen er et tingdokument fra 1744. *"Den 21. juni dette året avleverte Peder Andersen finn retten et stökke gult vox som han sist avigte pinsehelg ved søebunden hvor han boer er funden, og derfor deklarerede ei mer have funnet som den konstierede foged Randulf anammede"*. Dette er den husmannen John Borgos skriver om. Det er gammelt at i Børvågen var der finna. Navnet Børra kommer nok av det Borri, lulesamisk(sørsamisk) Burre, et fjell som skrår til to sider, langslutt bergrygg, fjellhøgd. (Finn Myrvang). Sett fra nord passer disse beskrivelsene meget godt på dette fjellpartiet.

Han Jo Omma hadde rein i Børvågen, forteller Celius Paulsen, født 1907. Fra andre kilder hører vi at broren Guttorm, også hadde rein her. Lapphola var en høvelig plass å samle reinen på. De dreiv med rein på Andøya fram til slutten på 1890-tallet. Da var det ca 1200 rein på øya, også villrein, forteller Finn Myrvang.

Børvågdalen sett fra nordvest.

Johan Ernestussen, født i 1895, forteller om et reingjerde oppmed Børvågvatnet, og det ser ut som noen hustuffer der. Folk fra museet var der og grov, men han visste ikke noe om resultatet. Ei finnkjerring kom over Stia og låg i Finnhula oppfor Blåbærtjønna på Nøss. Ho var hos Regine Anfinnsen og spiste, kanskje rundt 1900. Ho skulle holde til i Børvågen. Vi hører også om at finnan fra gammelt kom i små båter og rodde fiske der.

Gunnleik Antonsen ville lite snakke om finnan, de kom dit på fiske, og det var utur og ukristelighet med dem. Jeg rodde både med Celius og Birger Dahl, født 1920. Vi sette kveitvad utfor Børhella, og Birger var nøye på medene Kornelius og faren brukte. De sette etter Skrinet i Bukkekjerka, for det brukte finnan. Far min og jeg var innom Johan Berg født i 1851, med fisk. Hushjelpa spurte om vi hadde sett spøkelser? Johan Berg var ikkje så opptatt med spøkelser. Han rodde i Børvågen i sin ungdom, då rodde finnan der. Han likte ikke det folket, de dreiv med trolldom og mata Bukkekjerka. Du finner samme systemet langs kysten nordover. Samene sette kveitvad utfor store berg, helst med revne i berget der det var en kvit stein fast og ofra deler av fisken der. Akkurat slik er det i Bukkekjerka.

Hula nedenfor Bukkekjerka.

Mot høyre over hula vises den kvite steinen (innringet) som sitter fast i kløfta i fjellet. Under den var det samisk offerplass. Slikt var det langs hele kysten nordover. Hula gir le mot alle vindretninger, unntatt sørvest, og har kanskje også vært brukt som boplass/overnattingsplass i perioder.

Vi la båten nordfor Kuforet, pappa flirte av mora si, født 1877, ho ville ikke gå av her når ho skulle til Nordmela. For i denne finnstøa la de båtene når de skulle i Bukkekjerka. De hadde avguder der, sa de før. Bernhard Isaksen, født i 1897, ville ikke snakke om sånt, det skaffa berre utur. Bukkekjerka betyr Kløftsteinen. Bokhi betyr kløft, og giergie stein på samisk, akkurat slik den er. Noen trudde Bukkekjerka hadde noe med kjerke å gjøre og begynte med gudstjenester der. Men passer det med gudstjeneste ved en samisk offerstein?

Et litt malplassert kors. Navnet "Bukkekerka" har intet med en kristen kjerke å gjøre. Navneopphavet er samisk: "Bokhi" betyr kløft, og "giergie" stein på samisk. Noen trudde Bukkekerka hadde noe med kjerke å gjøre og begynte med gudstjenester der. Men passer det med kristen gudstjeneste ved en samisk offerstein?

Nordfor Bukkekerka lå Pengsteinen, Sølvhella, Gullhella, kjært barn har mange navn. Sagnet sa at der lå en skatt under hella. Noen prøvde å grave fram skatten uten hell, bla. far min og Einar Antonsen.

Gamle folk fortalte at det blei lagt penger der. Henry Karoliussen og denne karen løfta unna noen steiner et stykke fra hella for å få til å grave, og da fant vi en gammel mynt. Finn Myrvang opplyser at de har en slik Sølvstein i Ofoten som samene ofra på. De la bla. tobakk der, noe naboen til steinen henta. Når samene kom og så at tobakken var borte, ble de glade. Gudene hadde henta offergava.

Sølvhella eller Sølvsteinen.

Stedet der Sølvhella, Pengsteinen, eller Gullhella lå, sett fra nord. Det ble sagt at om denne steinen kom bort, ble Børvågen ødelagt. Det gikk troll i ord. Vegvesenet fylte over steinen, og mye av det gamle i Børra er borte.

Just Qvigstad har en beskrivelse av Sølvsteinen som samisk offerplass og skriver at "Lappen", ved deres reise til fiskeriene til Lofoten, æret Sølvsteinen ved å gjøre knebøy. Når de lykkelig kom tilbake, ofret de brennevin og annet som takkoffer. Qvigstad bygger på informantopplysninger om at Sølvsteinen ennå på 1800-tallet var i bruk som offerplass. Arkeolog Arne Håkon Thommasen voks opp ved denne steinen og fikk i sin barndom innprentet ved farens hevede peikefinger at Sølvsteinen skulle en ikke røre noe ved og heller ikke gå på barnslig oppdagelsesferd i dette området. Farens klare formaninger var at Sølvsteinen skulle en vise aktsomhet for. Dette stemmer godt med det mamma fortalte at hvis denne steinen kom bort, ble Børvågen ødelagt. Det gikk troll i ord. Vegvesenet fylte over steinen, og mye av det gamle i Børra er borte. Det straffa seg å ødelegge hellige offerplasser. Det ser ut til at både Bukkekerka og denne steinen var offerplasser i tilknytning til fiske.

Sørøver fra Bukkekjerka og Børhella.

Spøkelser

Denne karen arbeidet på Nordmela og ble advart om å gå Børra. Der satt en haulausing og røkte sørøm Bukkekjerka. En haulausing var helst en draug, en fisker som omkom på havet og ikke kom i kristen jord. Mange ganger gikk en i mørtna, og det kunne være både ekkelt og farlig. Cedolf Nilsen blei mye plaget med daudinger, og oldefaren min, Hans Kaspersen, reiv bua si pga. plager av skrømt. Seinere fangsta han med kobbegarn i Børvågen, men da lå han under storsteinene. Cedolf forteller at han og faren Nils Klausen skulle gå heim til Nøss. Til vanlig gikk de oppfor Bukkekjerka, men denne gangen måtte faren absolutt gå over Kuforet, han hadde fått et varsel om natta. Der lå et lik i fjæra nedfor Bukkekjerka. Det var Vitt Olsen, han var dagen før og handla i Børvågen og rodde seg på en bøe og kvelva båten. Bøen ligger sør for Børhella og kalles Vittbøen. Johan Nilsen opplevde mye uforklarlig når han gikk i lyktene, så dattera Nomi og Arnold Hansen måtte gå med han dit. Hunden oppførte seg unormalt. Noen møtte daudinger og andre fikk varsel. Far til Cedolf, Nils Klausen, tok kontakt med en finn i Mehamn og fortalte om plagene i Børvågen. Denne finnen var ekspert på sånt. Han slo fast at Børvågen var et av åndenes tilholdssted. Cedolf Nilsen mente at alt det uforklarlige som hendte i Børvågen, kom av alt styret i storsildtida, det sa faren.

Taterne

Taterne kom i båt og bodde i Børvågen. De tok ofte inn på slike uthavner. Bestemor fortalte at det var et veldig styr uti leia, der de kvitta seg med gamlingene, heiv de på havet under rop og skrik. En gang forsvant det ei ku i fra Myre/Skavdalen. Det kom forespørsel til Nordmela om noen hadde sett den. En kall som var tidlig oppe en morgen hadde sett noen leie ei ku mot Børvågen. De fant ikke merke etter kutrakk i myra fordi tyvene hadde surra støvler på kuskankene. Folk fikk lensmannen med seg til Børvågen. Tatrene blånekta, men etter press blei ei gammel kjerring redd og røpet tyveriet. De fant da skinnet og magesekken av kua. Kjerringa fikk unngjelde. Tatrene rodde henne utpå havet og søkte henne på en fiskeplass. Siden har de ikke fått fisk der, fortalte Celius Paulsen. En sommer kom et taterfølge i to båter fra Børvågen til Nøss. De ble trua derifra. En vargstrik fra Nordmela tok en teaterunge med seg på heimturen fra Børvågen, men heiv han av på et skjær. Der ble han stående å hyle. Tatrene hørte det og berga ungen mens de rodde etter nordmelastriken. Mora gjømte han i

kjelleren og sto i døra med kjevle at de måtte berre våge seg inn. Skjæret kalles Rådstua, der de fengsla fangene satt før i tida.

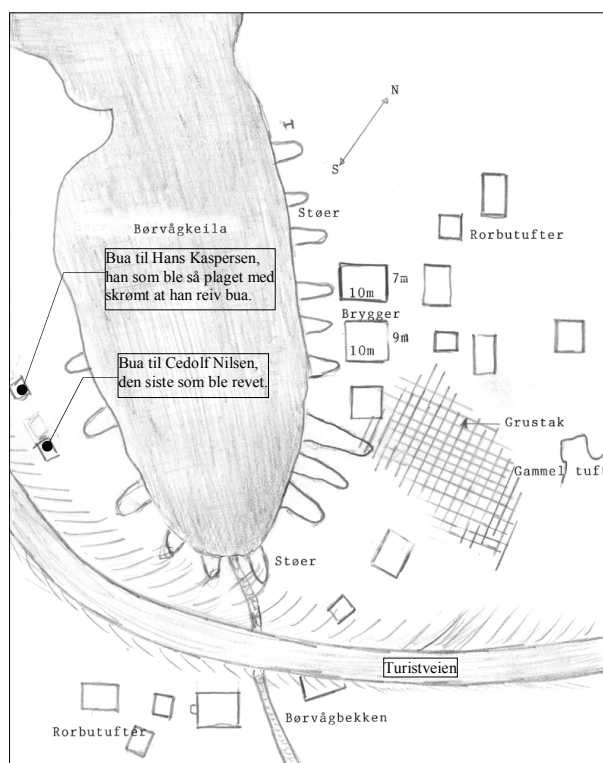
Fiske

Det var fiske som skapte Børvågen. Johan Ernestussen, født i 1895, var med på dette fisket og jakta seinere på kobbe her. Han forteller at om våren kom det en del fiskere fra Langnes og Nyksund. Det var fiskere fra søre Andøy som dreiv vinterfiske i disse værene. De kom også til Børvågen for å fiske ur i Bleiksbakken, sikkert storur, Annesur. Det var vanlig å ha ei tønne salta ur pr. husstand. Børvågen var et gammelt fiskevær, mest kjent fra storsildtida 1865 til 1875. Fangstene foregikk mest med håv, garn og not. Nota brukte de til å stenge med over smale sund og viker. Åttringer og fembøringer var mest benytta som fangstbåter, men de kunne også bruke mindre båter. Dessuten håvet de silda ute på åpne havet.

Børvågen sett fra veien.

Det var støer og brygger på begge sidene av Børvåkeila. Se kartet nedenfor.

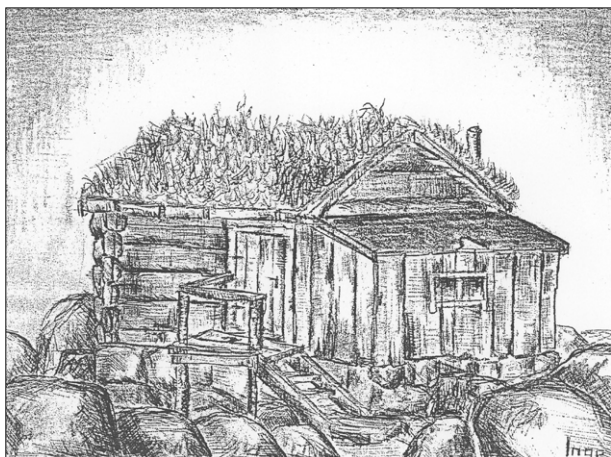

Støer og tufter rundt Børvåkeila.

(Skisse: Inge E. Johansen.)

I 1909 var Johan Ernestussen kokk i Børvågen for Johan Nilsen, Nøss sitt båtlag. Denne vinteren rodde det 9 båter her. Utpå våren kom det fleire båter for å drive etter ur. Det var vanlig å ha ei tønne salta ur pr. husstand. Da var det bare seilbåter de brukte. I 1911-12 kom de første motorbåtene til Nordmela og da begynte Børvågen å gå tilbake. Den siste båten som dreiv vinterfiske der var Martin Pettersen fra Nøss, det var i 1913.

Når det ikke rodde seilbåter for Nordmela, kom det av de vanskelige leiene å ta seg opp der. I årene før 1909 sto det tre fiskebruk i Børvågen. H. Dybwik hadde det største bruket med assortert handel også. Han flytta seinere til Andenes og bygde kai og bruk på Sennholmen og hadde fiskebruk på Nordmela. Pettersen, Nordmela, hadde bare delvis handel. Joh. C. Fochsen, Borkenes, hadde de beste rorbuene. H. Dybwik hadde rorbuer for tre båtlag, Pettersen, Nordmela, hadde ikke rorbuer på sitt bruk, da folk fra Nordmela hadde rorbuer selv: Anton Dahlbua, Enok Mensabua, Albert Torbjørnsabua. Dessuten hadde åknesfolket ei stor bu som presten holdt sine prekener i. Den var så stor at alle var inne i bua når presten prekte. Nils Klausen, Nøss og Hans Kaspersen, Bø, hadde hver sin bu. De sto godt sørfor Børvågbekken. Der var også innreid til ei bu på bryggeloftet hos Pettersen. Disse buene sto rett oppfor støene sine.

Bua til Cedolf Nilsen.

Dette var den siste som sto igjen i Børvågen. Se kartet på forrige side. (Skisse: Inge E. Johansen.)

Mest all fisk ble hengt, bare en liten del ble salta. Kveita ble salta og sendt med lokalbåten "Tullruta". Det var ikke så mange år den gikk, men godsåtene anløp Børvågen i mange år. Før hundreårsskiftet/1900 var det bare seilskuter, mest jekter, som kom med salt, mel og forskjellige andre varer. De tok med seg tørrfisk og saltfisk, og det hendte at

når vinden var i mot, ble de liggende i dagevis. Mange ganger måtte folk i fra Nøss eller Nordmela til å båtø dem ut på havet så de gikk klar av alle skjærene.

Børvågleia er ganske smal med mange bøer og undervannsskjær. I storsildtida ble det bygd salteri, der det ble salta sild i tønner. Man kan ennå se murene etter disse salteriene, og der er mange av de fra Børvågen nordover mot Nordmela. Om sommeren rodde folket fra Nøss og Nordmela Børvågen, de fiska på Brakan. De måtte til Børvågen for å selge fisken. På Nøss var det to seinøter og 8 åtringer, fire på hver seinot. Det var mange andre båter også som firroringer, færingar, en fembøring og tre listerbåter (pinnere). Det var vanlig at folk fra Dverberg kom kjørende til Børvågen på godt vinterføre for å kjøpe kokfisk. Det hendte også at H. Dybwik kom kjørende med hest for å hente iset kveite som skulle sendes sørover når været hindret anløp av Børvågen.

Da motorbåtene begynte å komme, rodde melafolket fra Nordmela. Nøssfolket rodde om vinterene på Langnes og Nyksund og noen på Nordmela. Børvågen ble nå liggende ubebodd.

Det er satt ned fortøyningsfester (åborrer) i bergene rundt Børvågen. Her med Børvågleia og Hamnneset i bakgrunnen.

Det var foruten de vanlige føringsfartøyer, også oppkjøperfartøy som lå på de beste hamnene fra Børvågen og nordover. De mange åborrer, tykke jernringer og jernkryss

som er nedsatt i bergene omkring hamnene viser hvor båtene fortøyde.

Daniel Nøis og Anton Anfinnsen la båtene sine utfor Hamneset, fortøyd i disse ringene, forteller Johan Ernestussen. De første motorbåtene var åttringer og spinnere/seglere de monterte motor i. Det hendte de la dekk i disse båtene og seinere hus, Arne Helmersen, født 1907 husker slike husbåter. Fordelen med slike båter var at hvis motoren fusket, kunne de ro eller segle på land. Anton Anfinnsen hadde en slik spinnar først på 1900, men uten motor. En annen grunn til at fisket slutta i Børvågen, var at der ikke var garnhav, sier Arne Helmersen. Gunleik Antonsen husker at det sto tre fiskebruk i Børvågen. En Hans Olai fra Stave bestyrte bruket hans Dybwik. De hadde innredet så han bodde i Børvågen. Han husker spesielt at Fochen si brygge var kvitmalt. Fochen var fra Borkenes og dreiv stort i si tid. Det viser at Børvågen var et viktig fiskevær. Vågen lå høvelig til med lettsegla leier og en bekk innerst. Johan Borgos forteller at i storsildtida tok det heilt laust, der skulle være både brennevinsutsalg og bakeri. Men det skjedde en dobbel katastrofe. Storsildfisket tok brått slutt og ei voldsom storflo i 1879 ødela de fleste anleggene både der og på Nordmela. Fjorten år seinere skapte godt vinterfiske ny interesse for Børvågen. To høvedsmenn, Hans Kaspersen Bø, og Ole Elvan, Nordmela tok i bruk delene av Fochenbruket og snart kom flere fiskere til det strategiske forhold Børvågen hadde til fiskeriene. Pettersen fra Nordmela hadde ei rød brygge. Ut fra bryggene gikk der små trekaier. Her var nærdjupt og lett å komme til. Av murene kunne vi se at bryggene var 9x10 m og 7x10 m. Børvågen hadde dampskipsanløp, lokalen lå utfor keila. Han var visst en gang inne, men ble noe plaga. Vi fant murer etter en 14-15 rorbuer, se kartet, men noen murer kan være borte i grustaket. I 1916 flytta Pettersen fra Børvågen til Nordmela og begynte å kjøpe fisk der, fortalte Gunleik Antonsen. Far min var den første som flytta fra Børvågen til Nordmela. De begynte å drive fiske i Bleiksklakkan, og det ble mye lengre å ro fra Børvågen så fiskeværet mistet sin strategiske plass.

Hamneset

Utfor nordkanten av neset er det en fast liggeplass for kobbe. På mine turer gjennom Børra, talte en ofte rundt 20 dyr der. På nordsida av neset, innfor Nordhamna, er det rydda og murt opp støer. Disse støene er mindre enn de rundt Børvågkeila.

På land ser en restene etter murer fra ganske små til 4x6 meter. Her har det stått hus. I ei bukt lengre sør på neset er der også rester etter murer, en ganske stor 5x6 meter. Det er også plasser med mye gras. Når arkeologene ser slike grasplasser, trør de etter stein eller murer. I tidligere tider kasta de matrestene utfor dørene, møkra også, så det ble godt med gras. Under fiskehjellene voks det også gras. Forholdet mellom kobbefangst, stikke fisk på sandbotnen, samle skjell og makk på sandgrunna og egg på skjærene, er svært gammelt. På slike steder finner vi våre eldste boplasser. De har ikke den tilgangen på vatn som i Børvågen, men nok av småtjern. I Lofoten og ellers ligg Finnhamnene utfor de sentrale hamnene, kan det være slik her og?

Fjærebjørn

På Svarbard snakka Edvin og Hilmar Nøis om at bestefaren deres, Nils Klausen, visste om et bjørnehi i Børvågen. Det var en fjærebjørn som kom i fjæra om våren etter mat. Jeg nevnte det for Gunnleik, ja der sa du nokka, han fra Nordmela tok sauene heim i bjørnetida, så peikte han på berget der sauene sto innskora om vinteren. Det at mannen hadde utgangsauer i Børvågen kom av at de åt alt, matavfall fra buone, tang og lyng, gnagde på molskolter, osv. Dette var vanlig i Lofoten, der også Lofothesten ernærte seg slik.

Jeg erindrer navnet, fjærebjørn, trulig fra Vestlandet. Rein, elg og geiter søke til fjæra i vårtida etter tang og lignende for å komme seg. Derfor løypa folk før tang og tare til husdyra om våren så de kvikna til. På Hadseløya ligger Bjønnklubben og Bjønnbåsen heilt nedi fjæra. Bjønnbåsen er den eneste plassen den kom seg etter tang på et stort område. Ved Bjønnklubben berga bjørnen seg usett i fjæra på våren, fortalte en eldre mann meg.

Rester etter skjul for utegangersauer i Børvågen.

Foto: Inge E. Johansen.

Høsten 1867 ble en bjørn skremt fra Børvågen. Noen skyttere ble kontaktet og fulgte sporene til Okkelbekkan der bjørnen ble skutt og flåta over vatnan ned til Nordmela. Fangerne rodde rundt og krevde bjørnepenger. Oldemora mi gikk da ned til sjøen og kjente på bjørnelabben. Det skulle ho ikke ha gjort, ho

gikk med ban, og bestefar ble født med bjørnefot/leddgikt, noe som slekta plages med.

Ulykker

Det går to leier inn til Børvågen, Børvågleia utfor Børrhella, og Nordleia skrår nordover fra Hamneset. Under storstormen 25. januar 1893 berga båter seg opp der. Børra var den første plassen de kunne ta kjenning og visste hvor de var. Fiskerne fra Børvågen så skyer i Langnesfjellene og holdt seg på land denne dagen, for skyer der betydde nordavind. I rokket tok en åttring fra Skjolde seg opp til Børvågen, men broren kom ikke. Oldefaren min, Hans Kaspersen, gikk da utetter Børrhella for å rope mannskapet inn hvis de kom, det var kole mørkt med rokk og fokk. Gjennom stormkastene hørte han salmesang fra havet. Det var en sang fra denne verden og ikke draugen, sa han. Sangen kom fra mannskapet som rei på kvelvet. Åttringen fant de knust i Bøøyra. Om sommeren oppdaga farfaren min en støvel på sanden i Sandvika. Inne i støvelen var det en lest og inne i lesten en fot. Av de to bokstavene som var innbrodert på lesten, skjønnte bestefar at det var skipperen på åttringen. Seinere ble bein av eldste sønnen hans gravlagt på samme plass. Han omkom utfor landet der i 1932. I 1901 kom tre i fra Nøss bort utfor Børvågen. Tre ungdommer fra Nordmela som i seinere tid rodde Børvågen omkom på tur heim en høst. En av dem satt i båten, hadde greidd og snu den, de andre to fant de ikke. Høsten 1944 omkom to fra Nøss utfor Litjeland. I alle tilfeller var det uvær som overraska de. To fra Stave, bestefar og barnebarn, omkom utfor Hamneset på tur fra Lofoten i påsken 1953. Skjoldehamngrunnen, sør for Hamneset, har navnet fordi en båt fra Skjoldehamn rente seg opp der på en grunne. Folket berga seg.

Rikhard Klausen stoppa sjøen, det hadde si virkning, fortalte Arne Helmersen. Han kom nordanav med han og mykje sjø i Nordleia. Da de siste kom, rente han Rikard Klausen utpå Hamneset og sto og mana det sånn at sjøen la seg så de kom seg gjennom leia. En annen gang lå tre kalla og tøva, det var dumkov og plutselig vasa de seg oppi brottan. De hadde ikke sjanse, men Rikhard varskudde at de skulle berre segle, han var opptatt. Sjøen la seg, det braut ikke før de var kommen forbi.

Lykter

I 1896 blei det satt opp to overrettslykter i Børvågen, også dagmerka med mørke striper. Den eine står på Børrhella, den andre opp og nord av Lapphola, den er revet. Lyktene var oljefyrte, Nils Klausen og senere Johan Nilsen hadde oppsynet med lyktene. Lykta oppmed Lapphola markerte for nordmelingene hvor den farlig Åknesbøen lå. Båtene som skulle gå Nordleia nordover fra Hamneset, gikk også etter lyktene eller meder fra land, eks. Rødsteinen i ytterste Hamneset. En måtte gå heilt inntil støtta på Eflokken, ellers grunnstøtte de.

Lyktene på Børhella. Den gamle lykta, til høyre, er ikke lenger i bruk og er fredet. I midten ser vi "oljehuset", og til venstre den nye lykta. Lykta som sto i fjellet opp og nord av Lapphola, er nå på Andenes, en gave til Andøymuseet. Kuforet var en utslåtteig som trolig ga for til ei ku.

Å gå Børra

Folk grudde seg til gå gjennom Børra, de måtte klatre over Stia, der var stupbratt og videre vanskelig å gå heilt til Bukkekerka. De frykta Kjelen. Derfor rodde noen til Hellene og lenda innfor Børskjæret. Både der og over Sørstia hang der streng festa etter bolter som de kunne holde seg i. Du kunne nok leie en sau gjennom Børra, men ikke ei ku. Børra var et stengsel for ferdsel. På havet skjulte det seg mange båer og skjær, så ikke alle likte å ro heller.

Kjelen var et fryktet område.

Foto: Inge E. Johansen.

Om vinteren gikk folk på ski over Dalen. Andre blei skremt av spøkelsehistoriene, og det ble ekkelt å gå, særlig i mørket. Under krigen møttes ungdommen fra Nøss og Nordmela i Børvågen og feira St. Hans en gang på sletta i dalen med bål og mat. Ellers kunne de ro til Børvågen på telttur.

Men det var ikke bare kos å gå der. En kar fra Nøss skulle gå Børra, de andre gikk på ski over Dalen. Pappa gikk nordover og spurte om garnbøteren var kommen heim. Nei, det var han ikke. Pappa ringte til Nordmela, mannen lå på bua. Han fikk følge på turen og snudde.

En sommer rodde han med en sønn og to barnebarn som sønnen ville vise Børvågen. Mannen la båten attmed Hellen og nekta å gå på land. Der satt han i båten til sønnen kom tilbake. Mannen hadde tidligere funnet et lik der nord.

Fiskerne som rodde på Nordmela gikk Børra.

Peder Holan kom over stranda fra Bø, Jentoft Isaksen kom på ski over dalen eller gikk Børra. Men flest turer gikk Jens Steffensen, Nøss. Vi rente Børra på en time, men til vanlig brukte folk to timer. På sekstitallet begynte noen å sprengje nord med Sørstia. Men veg ble det først da Leonard Nilsen og Sønner fikk oppdraget. I 1975 var undret skjedd, en slapp å bile over Ånes for å komme til Nordmela.

Sagn

Sagnet sa at hvis Sølvhella ble fjerna, blei Børra ødelagt (se side 6). Sørfor Bukkekjerka står Ressekjerringa. Rise/Resse er et gammelt europeisk namn. Sagnet sier at ho skulle skreve over til Klotinden, men kom ut i sola og ble til stein. Har ikke dette skjedd, har det blitt vei over til fiskeværet Langnes. På nakken har ho pengesekken, andre kilder sier at ho kasta fra seg skrinet som nå ligger på Børhella.

Sørfor Bukkekjerka står Ressekjerringa.

Tett sørfor Ressekjerringa, nesten i havet, ligger Jettegrytene. Før varma de stein og la i kokekarene og kokte maten. Men her i disse digre grytene på opptil fem-seks meter i bredde, kunne det ikke være andre enn jetter, ressekjerringer som brukte dem.

Ressesporan.

Her kom risen/ ressen nedetter fjellet på ski. Han prøvde å horve med staven før han kom i sola, det så en tydelig før. Noe av sporet ligger under veien nå.

Foto: Inge E. Johansen.

Ressesporet/skisporet: Når du rundet Aksla fra sør slik at du så mot Bukkekjerka, gikk det noen digre spor på berget. Her kom risen/ ressen nedetter fjellet på ski. Han prøvde å horve med staven før han kom i sola, det så en tydelig før. Noe av sporet ligger under veien nå. Men nede i havet ser en steinrestene av "trollet", der båra vasker oppi nasen på det.

Skillflytting

Børvågen var fra gammelt delt mellom Nøss og Nordmela. Skillet gikk i Børvågbekken og opp til Leitua. Nordmelingane tok med seg geitost og lensmannen. De krevde Børvågen og deler av fjellgården på Nøss til bumark. De lokka med geitost og trua med lensmannen, fortalte Celius Paulsen. Han hadde det etter Johan Berg som var ung da og svært arg for det. Skillet blei flytta til Aksla. På nytt ble skillet flytta til sørfor Bukkekjerka, og Nøss fikk igjen den fjellgården som var blitt trua fra dem. Det har alltid vært strid om jord, om beiterett, skog og molta.

Nordover fra Børvågen.

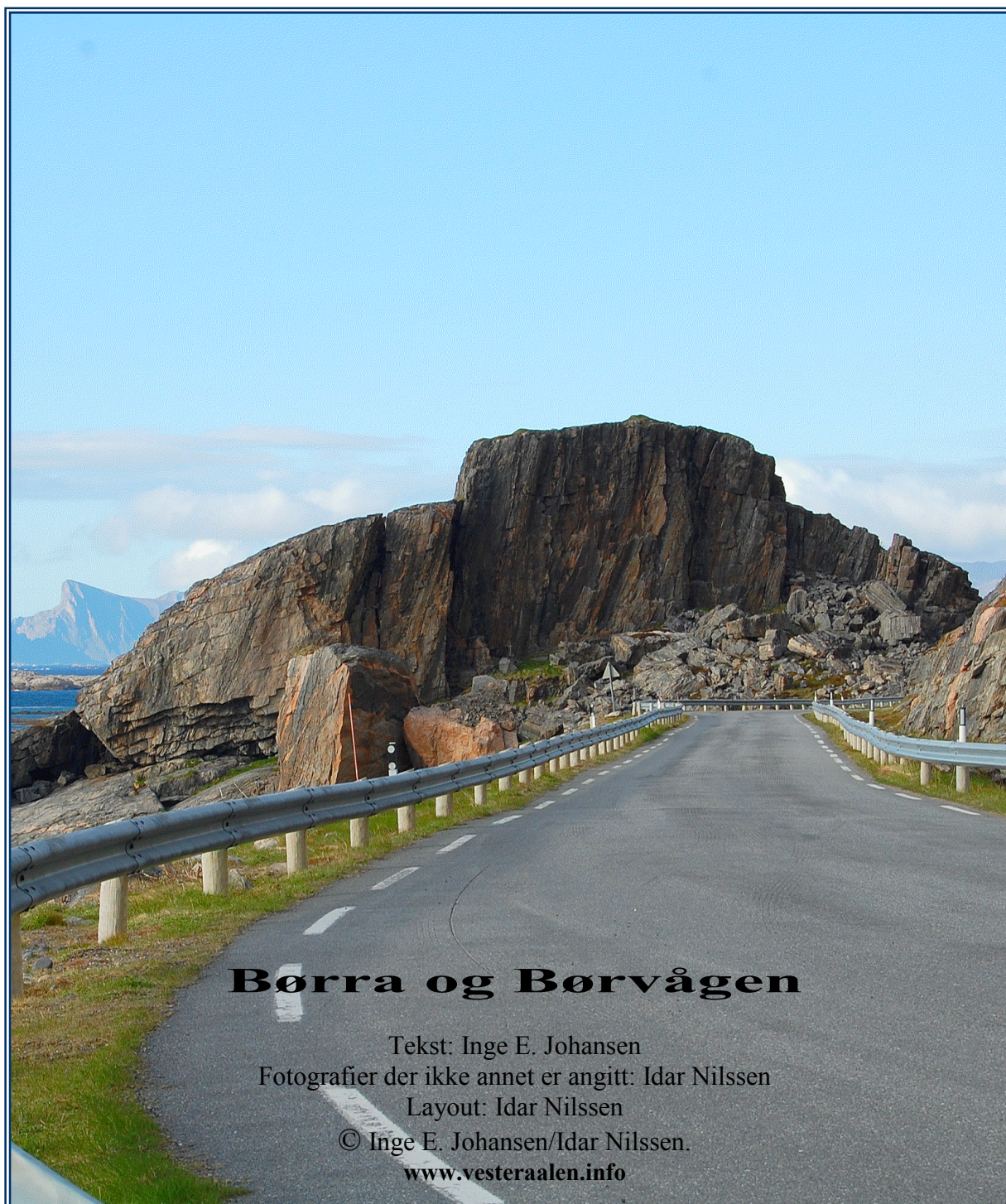

Børtinden med Bukkekjerka foran.

Det grønne området helt i forgrunnen er slåtteteigen "Kuforet".

Børra var lenge et skille som delte Andøya i to på yttersida. Nå åpnes turistvegen gjennom et spennende Andøylandskap en nesten ikke finner maken til. Det må vi være enige om.

*"Børra var lenge et skille som delte Andøya i to på yttersida.
Nå åpnes turistveien gjennom et Andøylandskap en nesten ikke finner maken til".*

Børra og Børvågen

Tekst: Inge E. Johansen

Fotografier der ikke annet er angitt: Idar Nilssen

Layout: Idar Nilssen

© Inge E. Johansen/Idar Nilssen.

www.vesteraalen.info

ANDØY KOMMUNE

ANDØY HISTORIELAG